

01/07/2024

טל' 077-5006206

פ' 052-6885006

כללי הספק הסביר במשפט הפלילי

האם אפשר לקעקע את טענות התביעה אם המשטרה התרשלה באיסוף ראיות? ומה קורה אם עדות העד אינה עקבית ומהימנה? מה ניתן להסיק משינוי חזקת החפות בעבירות מין על התפיסה של עבירת אונס לעומת עבירת רצח? כללי הספק הסביר עומדים לרשות הנאשם, כדי למנוע מצב ובו יואשמו חפים מפשע. מערכת המשפט לוקחת בחשבון שיתכן ואשמים ישוחררו, אך מוכנה לספוג זאת לאור הנחת העבודה כי אדם חף מפשע עד שיוכח כי הוא אשם. עם זאת, בעבירות מין הוכחת הספק הסביר כמעט ואינה אפשרית בגלל שינוי חקיקה שונים, מה שגורם לאדם להיתפס כאשם עד שלא יוכיח את חפותו. עו"ד אסף דוק מסביר במאמר להלן מהם כללי הספק הסביר, כיצד יכולה הסנגוריה לבנות ספק סביר, מה הדילמות שהליך זה מעלה וכיצד כמעט ולא ניתן לעשות זאת בתחום עבירות המין.

כללי הספק הסביר במשפט הפלילי

התביעה במשפט הפלילי היא המדינה, מה שיוצר פעמים רבות חוסר שוויון בכוחות בינה לבין הפרט הנתבע. כדי לאזן זאת, קובעים עקרונות המשפט הפלילי כי נטל ההוכחה במשפט הפלילי מוטל על המדינה. מתוך כך יוצא כי לנאשם קיימת חזקת חפות מפשע, עד שאשמתו תוכח מעבר לספק סביר.

המונח "ספק סביר" הוא לב המשפט הפלילי. לא ניתן להאשים אדם בדין פלילי אם בית המשפט לא התרשם שאחריותו הוכחה על ידי התביעה מעבר לספק הסביר. החוק לוקח בחשבון כי יהיו פושעים שייצאו זכאים בגלל כך, אולם תודות לספק הסביר לא ייכלאו חפים מפשע.

ספק סביר מבוסס על הסבר הגיוני שמתאים לראיות ולעדויות הקיימות בתיק ואשר יכול להוכיח את חפות הנאשם. בדרך זו כל נאשם, גם בתיקים חמורים כגון רצח, יכול לעורר ספק סביר בלב השופט על אשמתו ולהצביע על הסבר אחר לפשע הנדון. אם הצליח לעורר ספק כזה, על בית המשפט לזכות אותו מחמת הספק, גם אם לא הוכחה אשמתו של אדם אחר.

במשפט האזרחי, לעומת זאת, על התובע להוכיח את טענותיו ובית המשפט יכול לקבל את התביעה או לדחות אותה. הדבר נובע מכך שהמשפט האזרחי עוסק בדיני ממון ואילו המשפט הפלילי עוסק בחיי אדם וטעות בו משמעותית לחירות האדם.

בע"פ 7644/17 יעקב גראד נ. מדינת ישראל - מיום 21.10.18, בית המשפט העליון עסק בניחוח הסוגייה וכתב בזאת הלשון:

"הכלל המרכזי בכל הנוגע לראיות נסיבתיות הוא **כלל המסקנה ההגיונית היחידה**. דהיינו, ניתן לקבוע ממצא השנוי במחלוקת על סמך ראיה נסיבתית רק כאשר הוא מתחייב מן הנסיבות כמסקנה אחת ויחידה. כפועל יוצא מכך, ככל שהעובדות שהוכחו מתיישבות באופן הגיוני גם עם הסבר אחר השולל את האחריות הפלילית, או שנותר ספק בדבר אפשרותו של הסבר מסוים - אין להסיק מהן את העובדה הטעונה הוכחה ולהרשיע על בסיסן. קרי, "רק אם המסקנה המרשיעה גוברת באופן ברור והחלטי על כל תזה חלופית ולא נותרת כל מסקנה סבירה אחרת, ניתן לומר שאשמת הנאשם הוכחה מעל לכל ספק סביר" (עניין רבינוביץ', בעמ' 41). במסגרת זו, על בית המשפט חובה אקטיבית לבחון מיוזמתו הסברים אלטרנטיביים (שם, בפס' 2 (22.4.2010)); ע"פ 1888/02 מדינת ישראל נ' מקדאד, פ"ד נו (5) (2002). הסברו של הנאשם יוביל אפוא לזיכוי מקום בו יש להטיל ספק בעוצמת הראיות המפלילות שהציגה המאשימה.

ודוקו, עסקינן בסטנדרט של "ספק סביר". אין מדובר על ודאות מלאה או מוחלטת. נדרשת אפשרות סבירה, שאיננה אפסית, שיש

01/07/2024

077-5006206

052-6885006

בה לערער במידה הנדרשת את המערכת העובדתית - כך שמסקנה חד משמעית לא תוכל לעמוד עוד לפי מבחני ההיגיון והסבירות (ראו, ע"פ 1003/92 בן סעיד רסלאן נ' מדינת ישראל (23.1.1997); ע"פ 3914/05 אלחרר נ' מדינת ישראל (10.11.2008)).

כיצד ניתן לעורר טענה של ספק סביר

על הסנגור לעורר את הספק במקרה מסוים ועל התובע לנסות להסירו. יש כמה דרכים שבאמצעותן פועל הסנגור כדי לעורר את טענת הספק הסביר:

□ **מציאת מחדלים במהלך החקירה של המשטרה** - לפעמים יכול הסנגור לבסס את הספק הסביר בגלל מחדלים של המשטרה או של רשות חוקרת אחרת. למשל, אם אדם מואשם במשהו אך המשטרה התרשלה בתפקידה ולא חקרה לעומק עדים או הביאה ראיות, הרי שיש כאן פתח עבור הסניגור לטעון כי מדובר בספק סביר לחפות הנאשם, על אף שהמתלונן דבק בעמדתו.

□ **הטלת דופי במהימנות העד** - הסניגור יכול לערער את אמינות מהימנות דברי העד דווקא בנושאים שוליים, יחסית לעדותו. למשל מה עשה המתלונן בסביבה? כיצד הגיע לכדי מגע עם החשוד ולמה? מדוע אינו מספר את כל הפרטים? נכון שפרטים אלה הם שוליים לתלונה עצמה, אבל אם המתלונן לא סיפר את כל האמת או טשטש אותה, הרי שדבר זה מקעקע בדיעבד את מהימנות תלונתו.

אם הסנגור מצליח להוכיח שני סעיפים אלה, כלומר גם רשלנות בחקירת המשטרה וגם טשטוש אמינות המתלונן, יש סיכוי שבית המשפט יתקשה לתת אמון במתלונן. התוצאה יכולה להיות שאשמת הנאשם לא הוכחה מעבר לספק סביר והוא יזוכה.

פרקטיקות אלה עומדות לצד הסנגור בהליך המשפטי הפלילי כדי לגרום לתביעה להוכיח אחריות למעשה פלילי, מעבר לספק הסביר. השאיפה היא למנוע מצבים ובהם מואשמים אנשים הפים מפשע.

הבעייתיות בכללי הספק הסביר במשפט הפלילי

לפי קביעה של בית המשפט העליון, על ספק סביר להיות מעוגן בחומר הראיות ולהוות הסבר הגיוני למעשים המדוברים. יש בכך כמה בעיות:

□ **היבט מופשט** - קביעה זו גורמת לכל המושג להישאר בתחום ההיבט המופשט ופחות להיות מעוגן בעובדות מוצקות.

□ **יכול להשתנות משופט לשופט** - קשה להצביע על ספק סביר וכל מקרה לגופו נשפט על ידי שופט אחר.

□ **הרכב שופטים** - מה קורה אם יש הרכב של שופטים שקובע בעמדת רוב שאשמת הנאשם הוכחה. האם עצם העובדה שהיו שופטים בדעת מיעוט שהתנגדו לקביעת האשמה, לא מעלה ספק סביר? לדוגמה, במשפט זדורוב נקבע כי עמדת המיעוט שקבעה כי הוא זכאי, אינה עומדת בתנאי של ספק סביר ולכן נשאר אשם. מה המשמעות, אם כך, אם אחד מהשופטים שהיו בדעת מיעוט היו מתפקדים כשופט בודד וכן היה מקבל את עמדת הספק הסביר? אם תוצאות משפט יכולות להשתנות בקלות יחסית מהרכב להרכב, כיצד ניתן לסמוך על עשיית צדק אבסולוטי?

קעקוע הספק הסביר בתחום עבירות המין

הספק הסביר אינו מיושם במלואו במשפטים הקשורים לעבירות מין. לפי דיני הראיות בישראל מספיקה גרסת מתלוננת כדי להרשיע אדם בעבירת מין ולא תידרש כל ראייה אחרת.

01/07/2024

077-5006206

052-6885006

מהלך זה מעוגן בסעיף 54א(ב) לפקודת הראיות, הקובע כי אפשר להרשיע נאשם בעבירת מין גם ללא ראיה נוספת שתומכת בגרסת המתלוננת. זאת בניגוד לנאשמים בעבירות אחרות, שיש להביא מגוון ראיות כדי להאשימם מעבר לכל ספק סביר.

השינוי בחוק הוכנס לאור המאבק בישראל כנגד הטרדות מיניות, ניצול יחסי מרות ואף זיכוי באונס. קבוצת נערים מקיבוץ שמרת זוכה בסוף שנות השמונים, כי הנערה המתלוננת הודתה כי הייתה מאוהבת באחד הנערים והסכימה רק לחלק מהמעשים שנעשו. הסערה הציבורית שהתחוללה בעקבות הפרסום הסתיימה בהרשעת הנערים בבית המשפט העליון. כיום, בהתאם לשינויים בחוק, לא ניתן היה לזכות את הנערים בשום שלב.

מאז מקרה קיבוץ שמרת הוכנסו שינויים בהגדרות של עבירות המין ותיקוני החקיקה זרמו: ביטול הדרישה לשימוש בכוח במסגרת עבירת אונס; ביטול הגנת הבעל מפני הרשעה באונס אשתו; איסור חקירה של המתלוננת על עברה המיני; איסור על קיום יחסים אינטימיים תחת יחסי כפיפות ומרות במקום העבודה ותיקונים נוספים. תיקונים אלה הביאו לסלחנות מוגזמת לגבי סתירות בעדות מתלוננות או בהתנהגות שלהן. סתירות אלה היו מעוררות במשפט פלילי רגיל טענה של ספק סביר, אולם בעבירות מין הליך המשפט מקבל סתירות בעדות או בהתנהגות המתלוננת.

התיקונים האלה הוטמעו בחוק כדי לסייע לקורבנות של עבירות מין, אולם הם מחלישים את כוונת המחוקק למנוע האשמת חפים מפשע. חזקת חפות הנאשם כמעט ואינה קיימת בעבירות מין ועל הנאשם להוכיח בעצמו כי הוא אינו אשם, על פני הנחה שהוא זכאי וכי יש להוכיח את אשמתו. בדרך זו כף מאזני הצדק עומדת לצד המתלוננת, כל זאת כדי למנוע מצב שמתלוננת צודקת ותלונתה על עבירת מין נדחית. חזקת החפות הפכה להיות, אם כן, חזקת אשמה.

יש הסבורים שזו תוצאה של מאבק פוליטי מטעם ארגוני נשים, הרואות באונס 'רצח נפש' מהסוג הגרוע ביותר. מכאן ניתן להסיק, בדרך אבסורדית, כי החברה הישראלית רואה ביתר חומרה עבירות אונס לעומת עבירות רצח. האם אכן זאת כוונת המחוקק? מדובר בשאלה כבדת משקל בלי להקל ראש בסבל אישה שחוותה עבירת מין. ראוי לבחון מחדש את ההתייחסות המשפטית לעבירות מין וכיצד הן משפיעות על הכלל כי אדם חף מפשע עד שלא תוכח אשמתו.

חשיבות איכות הייצוג המשפטי בהתמודדות עם משפט פלילי

בכל מקרה ובו אתם נאשמים בעבירה פלילית, יש להיעזר בעורך דין פלילי מנוסה שיידע כיצד לנווט בין האפשרויות השונות שהחוק מאפשר לו. יש לבדוק בזהירות את עבודת המשטרה, לבדוק את אמינות המתלונן ולוודא היטב מהו סעיף העבירה שבו אתם מואשמים ומה משמעותו. כדאי לדעת ששינוי סעיף יכול להיות קריטי למהלך המשפט ולתוצאות המתקבלות בו.

עצם נקיטת ההליך המשפטי כנגד אדם, יש בה כדי לגרום לו ולמשפחתו נזק רב וקשה מנשוא. על אחת כמה וכמה, כאשר מתקיימת הרשעה בעניינו. ללא ספק בתי הכלא בישראל מאכלסים בתוכם לא מעט "קורבנות" של מחדלי וכשלי מערכת המשפט הישראלית. אם אתה לא רוצה להשתייך לאותה סטטיסטיקה עגומה, עליך להיעזר בעו"ד פלילי מיד בתחילת החקירה כנגדך, בכדי לבלום את כדור השלג אשר מתחיל בחדר החקירות ונמשך אל בית המשפט, ולחסוך ממך הרשעת שווא כואבת אשר עלולה להרוס את חיך ואת חיי הקרובים אליך.

היועצות בעו"ד פלילי הינה קריטית לאורך כל שלביו של ההליך המנהלי או המשפטי המתנהל נגדך. עורך הדין שייצג את האינטרסים שלך יוכל עוד משלביו הראשונים של ההליך לסכל את האפשרות שתואשם או תורשע בהאשמות שווא וכן במקרים מסוימים אף להביא לביטול ההליך הפלילי שנפתח נגדך. בכל מקרה של חשד בביצוע או מעורבות בעבירה פלילית, הצורך ביעוץ משפטי מקצועי הוא הכרחי. עורך הדין יוכל להקטין את כובד הראיות נגדך ולהביא לתוצאות המיטביות בתיק בכך שיייע לך לגבש גרסה עקבית שעשויה להיות ההבדל בין הרשעה לזיכוי.

01/07/2024

077-5006206

052-6885006

משרדנו מספק ייעוץ וייצוג משפטי לחשודים ונאשמים בהליכים פליליים מזה תקופה ארוכה ובכך שומר נאמנה על הזכויות והאינטרסים שלהם תוך לחימה עיקשת, רציפה ובלתי מתפשרת במנגנונים השונים עד לכיבוש היעד לשביעות רצונם. במידה וזומנת לחקירה במשטרה או הוגש נגדך כתב אישום - פנה ללא דיחוי להתייעצות עימנו בטלפון **052-6885006** או השאר פרטים ונשמח לסייע ולהציע לך מענה ופתרונות מקצועיים בהתאמה אישית. הפניה אינה כרוכה בהתחייבות כל שהיא מצדך. סודיות מלאה מובטחת.